

Н. В. Резнікова,

д. е. н., доцент, доцент кафедри світового господарства та міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

О. А. Іващенко,

к. е. н., доцент, доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності Національної академії статистики, обліку і аудиту

НЕОЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ ЯК ПРОЯВ ВИКЛИКІВ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ: ПЕРСПЕКТИВИ СТРУКТУРНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛІЗАЦІЇ

N. Reznikova,

Doctor of Economics, Associate Professor at the Chair of World Economy

and International Economic Relations of Institute of International Relations Taras Shevchenko National University of Kyiv

O. Ivashchenko,

PhD (Econ.), associate Professor of the Department of management of foreign trade activities

of The national Academy of statistics, accounting and audit

NEO-DEPENDENCE OF THE UKRAINIAN ECONOMY AS A MANIFESTATION OF CHALLENGES TO ECONOMIC SECURITY: PROSPECTS OF STRUCTURAL TRANSFORMATION AND MACROECONOMIC STABILIZATION

У статті аналізується спосіб, в який сировинна, ресурсна й технологічна залежності спричинили структурні недосконалості української економіки і продовжують загострювати їх, будучи спровоковані фінансовими й інвестиційними обмежувачами. Дослідження детермінант неозалежності української економіки дозволило окреслити потенційні загрози економічній безпеці та запропонувати інструменти неопротекціоністського характеру для елімінації кризових проявів.

The way in which resource and technology dependence, triggered by financial and investment constraints, have caused and continues to aggravate structural deficiencies in the Ukrainian economy is analyzed. The study of neo-dependence determinants for the Ukrainian economy enables for outlining potential threats to the economic security, and for proposing instruments of neo-protectionist origin, to eliminate crisis trends.

Ключові слова: українська економіка, неозалежність, економічна безпека, структурна трансформація, макроекономічна стабілізація, структурна залежність.

Key words: Ukrainian economy, neo-dependency, economic security, structural transformation, macroeconomic stabilization, structural dependence.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Процес економічної неозалежності країн є об'єктивною реальністю сучасного витка глобалізації та характеризує якісно новий етап у розвитку міжнародних економічних відносин, який передбачає трансформування деструктивної симбіозної залежності у виражену синергетичну взаємозалежність країн і розглядається як процес формування складної метасистеми взаємовідносин у просторі та часі із притаманними їй специфічними рисами. До таких ми відносимо: розгалужену структуру, компоненти якої відрізняються широким спектром різновекторних взаємозв'язків, субординованих на глобальному та регіональному інтеграційному рівнях; сукупність економічних суперечностей, які властиві суб'єктам глобальної економіки і служать об'єктивним базисом виникнення нових форм взаємодії країн в умовах глобалізації; становлення і поширення нових форм економічної взаємозалежності, притаманних дифузійній хвилі глобалізації [1]. Нова стадія глобалізації передбачає необхідність пристосування країн з малими

відкритими економіками, до яких належить і Україна, до модифікованих умов глобальної співпраці, що актуалізує структурну перебудову та досягнення стійкої макроекономічної рівноваги для уможливлення набуття гідного місця в конкурентоспроможному глобальному середовищі.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблема позиціонування України в глобальних економічних процесах розглядалась як з точки зору аналізу ендегенних та екзогенних ризиків і можливостей, так і з позицій аналізу її абсолютних і порівняльних переваг. Д. Лук'яненко [2] справедливо зазначав, що геоекономічне визначення України — одна з найбільш важливих проблем складових національного розвитку, успішне розв'язання якої потребує ретельного дослідження впливу основних глобальних тенденцій на її економіку в сучасних умовах. Пошук нової моделі розвитку України в умовах нарощування країнами економічної активності, пов'язаної з відмовою від однополярного світу і діючої Західної неоліберальної моделі його глобалізації, опинився в дослідницькому ракурсі С. Рад-

зієвської [3]. М. Михальченко, Ю. Шайгородський, О. Шевченко К [4] аналізували особливості адаптації України до переходу світ-системи від одно- до багатополюсності. Е. Лібанова [5], серед іншого, досліджувала вплив світових тенденцій інформатизації, інтелектуалізації і соціалізації суспільства на диференціацію доходів українського населення. С. Мочерний [6] вивчав спосіб, в який глобальні тенденції несуть певні загрози обмеження суверенітету України, погіршення її економічного стану і зниження рівня життя населення. А. Мазаракі [7] акцентував на безпрецедентній фінансіалізації розвитку світу, яка проявилась і у діючій системі вивезення одержаних в результаті економічної діяльності капіталів у офшори і їх надходження в Україну у формі прямих іноземних інвестицій. В. Кончин [8] фахово встановив взаємозв'язок і сумісність чинників, що визначають порівняльну перевагу України, з її сучасною товарною структурою міжнародної торгівлі в світовому господарстві та в євроінтеграційному просторі. Втім, сучасний стан української економіки, що характеризується макроекономічними дисбалансами та структурними диспропорціями, вимагає нового осмислення існуючих ризиків країнового позиціонування та формування рекомендацій з побудови української соціально-економічної моделі з урахуванням існуючих викликів економічному суверенітету та територіальній цілісності. Окреслене вимагає подальшого дослідження, що і становить завдання дослідження.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Відносно швидке залучення України до світового поділу праці виявило нездатність більшості національних виробників змагатися за зовнішні ринки та утримувати конкурентні позиції навіть на внутрішньому ринку, що призвело до негативних структурних зрушень вітчизняних виробництва та експорту в напрямі значного збільшення частки продукції з низьким рівнем доданої вартості та високою енерго-, матеріало- та трудомісткістю. Надто швидке "відкриття" національних економік призводить до структурних шоків у ряді галузей, що виявляються неспроможними до швидкої перебудови відповідно до вимог міжнародної конкуренції. Через спад виробництва у цих галузях підвищується потреба в імпорті. Таким чином, структурні зміни у таких економіках відбуваються практично некеровано та часто не відповідають стратегічним інтересам і потребам економічної безпеки. Досвід нових індустріальних країн та Японії свідчить, що ефективно включення до світової економічної системи було забезпечене шляхом реалізації стратегії поступового допуску іноземних конкурентів на внутрішні ринки, диференціації протекційністських заходів по галузях у поєднанні з активним розвитком експортних виробництв.

Сировинна, ресурсна й технологічна залежності, з одного боку, спричинили структурні недосконалості української економіки (адже ринкова модель розвитку національної економіки вимагає формування потужної виробничої бази, здатної створити нову вартість у процесі залучення максимального набору ресурсів у обіг), а з іншого — продовжують загострювати їх, будучи спровоковані фінансовими й інвестиційними обмежувачами (високий рівень нагромадження основного капіталу є необхідною умовою реалізації процесу модернізації національної економіки задля підвищення її конкурентоспроможності).

Так, серед причин консервування структурної залежності України виокремлюємо наступні детермінанти:

- залежність від імпорту обладнання і сировини для розвитку власних галузей промисловості;
- високий рівень енерговитратності виробництва;
- монополізацію міжнародного ринку, якому притаманне заниження цін на сировинні товари та підвищення цін на готові вироби;

— ефект Ванека-Райнерта, згідно з яким штучно запроваджена вільна торгівля відразу руйнує найрозвиненіші економічні сектори країни;

— перешкоди на шляху до діяльності, пов'язаної з високими технологіями;

— значні витрати, що обмежують можливості започатковувати власні ТНК;

— базові фінансові асиметрії, що відображаються в різниці внутрішнього фінансового розвитку та доступу до коштів міжнародного фінансування;

— макроекономічні асиметрії, що сприяють розбіжностям у рівнях автономії макроекономічної політики та тенденції приймати проциклічну політику через залежність від нестабільного міжнародного фінансування.

Прикметно, що левова частка перерахованих вище ознак вразливості української економіки відповідає розумінню так званої насильницької залежності як ознаки другої хвилі глобалізації. Більше того, окремі її складові, а саме: залежність через адаптацію ідей вільної торгівлі, залежність через впровадження доларової гегемонії та створення інституцій Бреттон-Вудсу, залежність через феномен боргової пастки та нав'язування програм структурної адаптації — попри незначні видозміни не втратили своєї актуальності, більше того, продовжують формувати українське сьогодення. Крім того, примусова конкуренція як відмінна риса неоліберальної епохи, реалізуючись через механізми жорсткого ціноутворення, надмірного інвестування порівняно з попиту — створення хронічного надлишку виробничих потужностей, а також технічних інновацій, що швидко розвиваються і часто роблять недавно побудовані капітальні об'єкти передчасно застарілими, — а борг, який їх фінансує, неплатоспроможним, обмежує можливості маневрування держави у глобальній торговій системі.

Глобалізація є вразливою перед фінансовою деградацією. Валютно-фінансові кризи, які протікають в одній країні, можуть мати регіональні або навіть глобальні наслідки, адже із урахуванням взаємозалежності набагато виразнішою стає взаємна вразливість. Глобалізація і транснаціоналізація фактично виводять економічне життя окремих країн за межі національного регулювання, обмежуючи можливості національної макроекономічної політики, що створює певні труднощі в управлінні їх економічними процесами та спонукає уряди враховувати сучасні світові тенденції при прийнятті рішень, погоджуватися на міжнародне узгодження найважливіших правил регулювання глобальної економіки.

Обумовленість отримання технічної, фінансової, консультативної допомоги підтримкою комерційних інтересів країни-донора на тлі залежності національної банківської системи від потоків капіталів ззовні загострює прояви фінансової залежності України, яка зачіпає боргову безпеку країни. Докорінна причина глобальної кризи, що стартувала у 2008 році, з якої випливають і всі інші — втрата довіри між агентами ринку, що призвело до падіння інвестиційного, а пізніше й платоспроможного попиту; невідповідність системи регулювання ринків, заснованої на класичній економічній теорії, новим умовам їхнього функціонування; перевищення рівня споживання в розвинених країнах над їх реальним виробництвом. Окреслене формує нові виміри залежності національної економіки в процесі інтеграції в глобальну економіку на тлі відсутності глобальних і слабкості національних механізмів регулювання. На сьогодні дедалі більш очевидно, що реалізація та формування ефективної антикризової програми залежить від вирішення трьох принципових питань: на якій теоретичній базі буде заснована сама антикризова програма; кому потрібно надавати допомогу — населенню (споживачам), фінансовим інститутам, компаніям реального сектору або муніципалітетам, розвиваючи їхню інфраструктуру; якими каналами має надходити допомога (кредити та інші грошові

вливання, зниження податків, базової процентної ставки, державні гарантії, девальвація валюти, зміна митних тарифів, державні замовлення на товари, роботи і послуги). У свою чергу, державне втручання в кризу гальмує відсіювання неефективних інвестиційних проектів і відкладає банкрутство безвідповідальних бізнес-проектів, глибинну кризу.

Про масштаби фінансової залежності української економіки, зокрема, свідчать показники її доларизації, суть якої полягає у використанні іноземної валюти у якості грошового засобу та/або зберіганні резидентами країни своїх активів у готівковій іноземній валюті і у вигляді валютних внесків у вітчизняних банках. Здебільшого виділяється дві форми доларизації. Перша, поширена в останні роки — так звана депозитна доларизація, — відображає велику ступінь внесків та депозитів у іноземній валюті у широкому показнику грошової маси, який включає ці депозити. З доларизацією пов'язані три типи валютних активів: валютні внески та депозити в національній банківській системі, внески та депозити в іноземних банках, а також готівкова іноземна валюта всередині країни. Готівка в іноземній валюті поза банківською системою відіграє особливо важливу роль в Україні, де слабо розвинена система кредитно-фінансових установ, яка не викликає до себе довіри з боку фізичних та юридичних осіб.

Однак неофіційна доларизація (де-факто) зараз на підйомі. Цей феномен привернув увагу дослідників через ризик, який спричиняє доларизація у разі знецінення національної валюти. Насправді, деякі нові моделі фінансових криз серед основних своїх пускових механізмів розглядають валютні диспропорції балансових звітів, в яких зобов'язання є доларизованими, а потоки доходів деноміновані в національній валюті. Водночас депозитна доларизація є об'єктивною відповіддю приватного сектору на політичну нестабільність та мінливість. Наприклад, в українському інституційному середовищі, в якому політики не можуть дати надійні гарантії не знецінювати національну валюту з метою приваблення електорату чи іншими цілями, економічні актори можуть використовувати доларизовані депозити в якості механізму дешевого страхування. І навпаки, в інституційному середовищі, в якому знецінення з політичними мотивами є ускладненим (тобто система стримувань і противаг закріпилася міцніше), депозитна доларизація буде менше. Пояснюється це тим, що сприйняття майбутньої політичної стабільності — а звідси і більший захист майнових прав (тобто менший ризик експропріації) — підкріплюється політичними інститутами, які мають суттєві можливості у встановленні різного роду заборон.

Водночас слід застерегти, що переваги доларизації не перетинають горизонт короткострокових переваг, тоді як витрати цементують залежність, продуковану на рівні боргової, валютної та монетарної політики держави, змушуючи відштовхуватися, в першу чергу, від умов співіснування з країною-емітентом валюти-прив'язки (у випадку адаптації політики валютної ради) та політики ФРС (у випадку виконання долларом функцій, покладених на національну валюту). Водночас наявність значних рівнів офіційних та/або приватних боргів, деномінованих в іноземних валютах, — так звана доларизація зобов'язань — призводить до значного впливу обмінних курсів на стан національної економіки та фінансові умови.

Тоді як в розвинутих країнах валютна нестабільність рідко переноситься на стан платіжного балансу та національного кредитного ринку та ринку капіталів, в Україні національні цикли ділової активності, а також фінансові цикли часто асоціюються із різкими коливаннями зовнішніх потоків капіталу та валютних курсів. Борг перетворився на набагато більш важливий канал передачі змін валютних курсів на економічну активність, аніж торгівля, яка проголошується основним каналом передачі в традиційній теорії несумісної трійці. Валютні

кризи за такої ситуації надзвичайно рідко проходять без здійснення суттєвого впливу на національні фінансові умови, платіжний баланс та економічну активність.

Щодо валютної й боргової залежності української економіки, то тут слід виокремити негативний вплив від руху та обсягів капіталу на чисту вартість та чистий прибуток, який виникає внаслідок змін валютних курсів (неспівпадіння валют) та відсоткових ставок (неспівпадіння строків погашення) відповідно. Негативний (позитивний) ефект неспівпадіння валют виникає, коли зростання (падіння) номінального валютного курсу призводить до зростання (падіння) курсу боргових цінних паперів та обслуговування боргу, який вимірюється в національній валюті.

Незбігання валютних курсів завжди виникає, коли зовнішній борг країни перевищує поточне сальдо торговельного балансу, навіть якщо приватний, банківський або державний сектор захищені від впливу заборгованості за рахунок отримання значного прибутку в іноземній валюті. У випадку девальвації валютного курсу балансові рахунки економічних суб'єктів, наприклад, уряду, банків, нефінансових компаній, домогосподарств, деформуються (тоді виникає різниця між валютними активами і пасивами), що призводить до значного зниження чистої вартості та кредитоспроможності.

Зазвичай, криза поширюється швидко через фінансовий, виробничий та фіскальний канали, призводячи до сукупної девальвації, яка поглиблює призводить до її подальшого загострення. Для ведення ефективної боргової політики необхідною умовою є стабільність фінансової системи держави. Цьому перешкоджають недовіра до законодавчої бази, значний обсяг державного боргу та його постійне збільшення, механізм реструктуризації боргу і його обслуговування. Здійснення ефективного управління зовнішнім державним боргом України передбачає розробку концепції такої стратегії, з точки зору якої державний борг слід визначати не як борговий тягар на національну економіку, а як інструмент механізму забезпечення економічного зростання країни. Руйнівні наслідки боргової залежності України були б мінімізовані виключно за умови здійснення нових зовнішніх запозичень у безпечних розмірах і тільки на інвестиційні цілі або у випадку повної відмови від нових зовнішніх державних запозичень.

Фінансова залежність української економіки втілюється, серед іншого, у високій частці іноземного капіталу в структурі банківського капіталу країни (частка іноземного капіталу в Україні щорічно зростає, все більше інститутів стають об'єктами угод купівлі з боку іноземних фінансових установ та переходять під контроль іноземних інвесторів). На сьогодні внутрішня інвестиційна позиція України не виглядає привабливою, а виробнича структура радше вказує на додаткові ризики посилення (вже найбільшчим часом) виробничої депресивності. Зокрема до ознак останньої В. Юрчишин зараховує таке:

— загальна стагнація економіки та дорогі грошові ресурси не дають підстав очікувати на зростання кредитного портфеля банківської системи. Відсутність платоспроможних позичальників і збереження жорстких умов отримання кредитів призведуть до подовження тенденції обмеження інвестиційної активності підприємств;

— зношеність основних фондів (до 70%) та обмеженість у використанні сучасних технологій не дозволяють прогнозувати різких змін у структурі вітчизняного експорту та значного покращання конкурентних позицій вітчизняних виробників на зовнішньому та внутрішньому ринку в короткостроковій перспективі;

— накопичення як зовнішніх, так і внутрішніх боргових зобов'язань разом з неможливістю розрахуватися за ними без нових запозичень створюють загрозливу ситуацію у короткостроковій та середньостроковій перспективі;

Таблиця 1. Неозалежність української економіки

Індикатори/чинники залежності		Патенти, ліцензії як об'єкти ІВ	Тінізація економіки	Валютні резерви	Обов'язковість рішень для виконання	Політичний тиск
	Репутаційна	Зростання імпортової залежності країни від технологій		Подолання дисбалансів	Доступ до ринків	Фіскальна політика
	Стійкість функціонування фінансового ринку	Перетік кваліфікованої робочої сили	Тиск на чесних платників податків	Фінансова допомога	Антидемпінгові розслідування	Соціальна політика
		Диспропорції в структурі ПП	Інвестиційне виснаження	Інвестиційні суперечки		Валютна політика
		Монополізація ринків через механізм M&A	Втеча капіталу	Умови запозичення	Секторна вразливість	Грошово-кредитна політика
	Корпоративні ризики	Притік / втеча капіталу	Зростання корупції	Умови торгівлі		Тарифна/нетарифна політика
Рейтингові агентства	ТНК/ТНБ	Офшорні центри	Міжнародні організації	РТУ	Економічна/політична інтеграція	
Потенційні втрати інструментарію впливу	Боргове запозичення	Завоювання суміжних ринків	Репутаційні втрати держави	Умови кредитування	Використання субсидій/Дотацій	Можливість адаптації протекціоністської політики
	Притік ПП	Інституційна вразливість	Податкові важелі впливу	Вибір заходів стабілізаційної політики	Впровадження податкових пільг	Запровадження заходів валютного маніпулювання/валютних девальвацій
	Використання IPO як виходу на світові фондові ринки	Зниження рівня «інтелектуалізації» експорту	Обмежене зростання корпоративного капіталу	Зростання доларизації економіки	Цінова політика	Вибір бюджетної політики
		Цінова політика	Реінвестиції в обмежене коло галузей, що знекровлює решту галузей економіки	Бюджетні обмеження Валютні девальвації		Встановлення принципу найбільшого сприяння
Репутаційні втрати держави	Вплив на політику в сфері зайнятості у виробничому секторі	Обмежені інвестиції в капіталомістке виробництво	Незалежність політики ЦБ	Торгові війни	Скорочення державного впливу на всі види господарської діяльності	

— слабка виробнича готовність до зміни технологічної структури в напрямі збільшення частки продукції вітчизняного виробництва у структурі проміжного та кінцевого споживання на внутрішньому ринку, а з тим і освоєння нових конкурентних ніш.

Окреслене красномовно засвідчує про інвестиційну залежність України. Прямі іноземні інвестиції в українську економіку мають свою специфіку, а також пов'язані з нею ризики. Отже, передусім одним з основних джерел ПП є ресурси контрольованих іноземних компаній резидентів України, тобто, українські капітали, раніше виведені з країни, як правило, до офшорних територій. Повернення їх могло б відіграти надзвичайно позитивну роль навіть незважаючи на те, що значна частка цих коштів повернулася б у формі короткострокових боргових зобов'язань та вимагала б витрат на обслуговування. Та все ж в умовах загального охолодження світових фінансових ринків і низької схильності інвесторів до ризиків залучення зазначених ресурсів є одним із засобів зменшення уразливості національної фінансової системи до зовнішніх шоків. Проте треба мати на увазі, що у зв'язку з обмеженістю таких ресурсів інвестиційний потенціал їх може бути вичерпаний вже у короткостроковій перспективі.

По-друге, є інша група капіталів, які належать іноземним резидентам. Активно залучити їх в українську економіку можна тільки за умов забезпечення захищеності прав власності інвесторів. Це, у свою чергу, могло б стимулювати забезпечення зовнішньої стійкості на середньострокову перспективу. Але Україна за міжнародними рейтинговими індексами посідає найгірші місця за категоріями захищеності прав власності та інвесторів, тому сподіватися на це джерело з метою зниження ризиків для стійкості економічного середовища не доводиться. Отже, висновок очевидний: не слід розраховувати на залучення значних обсягів приватних капіталів, які не пов'язані з резидентами країни.

Торговельна залежність або обмеженість ринків збуту української продукції може бути елімінована як шляхом диверсифікації країн-торговельних партнерів, так і завдяки використанню переваг глобальних ланцюгів створення вартості в контексті транснаціоналізації світової економіки. Можливості України та її компанії залучатись до ланцюгів створення вартості великою мірою визначатиметься ефективністю митних процедур та формальностей. У рамках інтеграційних об'єднань — здебільшого зон вільної торгівлі — діють положення щодо сприяння торгівлі, що особливо важливо в контексті функціонування ланцюгів постачань, а тому Україні варто наполегливо просуватись в бік підписання економічної частини Угоди про асоціацію з ЄС. Серед інших інструментів активізації торговельної співпраці України з третіми країнами можна розглядати зміну в односторонньому порядку спеціального режим торгівлі на режим найбільшого сприяння, впровадження системи повернення митних платежів експортерам та встановлення безмитного режиму для підприємств підприємств (здебільшого у зонах експортного виробництва).

Отже, Україні з об'єктивних обставин доводиться мати справу з низкою супутніх викликів: з одного боку, наявний дефіцит енергоносіїв, а з іншого — структура промислового виробництва — енерговитратна. Крім того, це неодмінно корелюється зі складними відносинами залежності у політичній площині. Але одночасно й жорсткі критерії реалізації курсу країни у бік Європейського Союзу позначаються на втратах політичної правлячої еліти України, передусім, у площині соціального самопочуття громадян, а також у гуманітарному секторі, де запропоновані партнерами кроки є не популярними, а в деяких випадках конфронтаційними щодо

ціннісних орієнтирів та вподобань переважної більшості громадян держави (супроводження стабілізаційних кредитів МВФ необхідністю реалізації низки обмежувальних політик, які не відповідають задекларованій назві "реформ"). Це викликає дисбаланс у суспільстві, що, у свою чергу, ускладнює прийняття системних рішень в економічній площині. До цього додаються (у зв'язку зі структурою промисловості) не зрівноважені можливості держави в експортно-імпортному векторі, що актуалізує розвиток власної промисловості, яка сприятиме як зменшенню кон'юнктурної залежності, так і створенню робочих місць та продукуванню доходів.

Для забезпечення економічного зростання в довгостроковому періоді визначальними факторами виступатимуть науково-технічний прогрес, освіта, оновлення виробництва. В цьому контексті необхідним є сприяння українському експорту на рівні міждержавних та міжнародних угод, а також застосування широкого спектра прийнятних згідно з міжнародними правилами методів підтримки експортерів. Основна мета — підтримувати і спрямовувати розвиток таких елементів суспільства, які забезпечать побудову української соціально-економічної моделі з урахуванням існуючих викликів економічному суверенітету та територіальній цілісності.

ВИСНОВКИ

У зв'язку з окресленим, вважаємо за доцільне:

1. Посилити переговорну позицію України в міжнародних переговорах. Спираючись на практику розвинених країн світу впровадженні в посткризовий період принципи так званого неопротекціонізму (серед його інструментів: політика кількісного пом'якшення, який поставлено в обов'язок стимулювання економічної активності через зростання пропозиції грошей та здешевлення кредитних ресурсів; конкурентні девальвації (цікавим є досвід японської "абеноміки"); відмова від лібералізації короткострокових потоків капіталів (КНР) та на форсмажорність викликів, що постали перед Україною (тиснучи на те, що Україні слід продукувати національний дохід, який, власне, і дозволить сплачувати заборгованість по взятим кредитам та здійснювати виплати по емітованим ОВДП), вимагати: добровільного обмеження імпорту (як це колись вимагали від Японії США); безоплатне надання технологічної допомоги (свідомо не пишемо "технічної"); розширення доступу українських товарів на ринки ЄС та США навіть на етапі недотримання вимог стандартизації (за окремими групами товарів, де такі відмінності в стандартах не є критичними, адже відомо, що самі по собі стандарти є так званими нетарифними інструментами регулювання ЗЕД); включення американськими та європейськими компаніями українських компаній в так звані ланцюги створення додаткової вартості, що виступають феноменом ХХІ століття та чи не єдиною можливістю виходу на високотехнологічні зовнішні ринки (так, якщо раніше конкуренція відбувалась між державами, останній тренд спрямовує її в бік саме компаній (між ТНК, між БНК).

2. Слід ініціювати пом'якшення переліку рестрикційних вимог, що висунуті перед нами, акцентуючи на тому, що всі розвинені країни (а отже, сильні гравці) реалізують експансіоністські стабілізаційні програми (спрямовані на розширення грошової маси, здешевлення кредитних ресурсів, створення робочих місць і т.д.).

3. Шукати альтернативні ринки збуту товарів, не ігноруючи КНР та Індію, яка за 5—7 років отримають так званий "демографічний дивіденд", який дозволить їй пережити досвід економічного дива КНР.

4. Усвідомити, що досвід реалізації програм скорочення дефіциту бюджету за лекалом, що пропонується Україні, був успішним лише у випадку надходження в країну ПІІ. Тож, слід вимагати від зарубіжних партнерів, що наголошують на необхідності приватизації державних підприємств, здійснення прямого інвестування з відповідними гарантіями утворення нових робочих

місць. Отже, український економічний патріотизм зразка ХХІ не має обмежуватись зовнішніми атрибутивними ознаками, а має стати глибинним за суттю інструментом структурної відбудови України.

Література:

1. Резнікова Н.В. Парадигма економічної незалежності країн в умовах глобалізації: дис. ... докт. екон. наук: 08.00.02 / Резнікова Наталя Володимирівна. — К., 2014. — 436 с.
2. Лук'яненко Д.Г. Економічна інтеграція і глобальні проблеми сучасності: монографія / Д.Г. Лук'яненко. — К.: КНЕУ, 2005. — 204 с.
3. Радзівська С. Глобальні економічні процеси та Україна / С. Радзівська // Міжнародна економічна політика. — 2014. — № 1 (20). — С. 80—104.
4. Адаптація України до переходу світ — системи від одно — до багато — полюсності: аналітична доповідь / За ред. М. Михальченка. — К.: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2012 — 120 с.
5. Нерівність в Україні масштаби та можливості впливу / За ред. Е.М. Лібанової. — К.: Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України, 2012. — 404 с.
6. Мочерний С. Національний та економічний суверенітет країни / С. Мочерний // Економіка України. — 2005. — № 10. — С. 4—13.
7. Мазаракі А.А. Національний вимір інтеграції у глобальні виробничі мережі / А. А. Мазаракі // Трансформація національних моделей економічного розвитку в умовах глобалізації: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції / Під ред. А.А. Мазаракі. — К.: Нац. торг.-екон. ун-т, 2013. — С. 88—90.
8. Кончин В.І. Зони вільної торгівлі та мультигравітаційна регіональна торговельна модель України: перспективи розвитку / В.І. Кончин, А.С. Ложачевська // Стратегія розвитку України. — 2012. — № 2. — С. 85—106.

References:

1. Reznikova, N.V. (2014), "The paradigm of economic independence in the context of globalization", Abstract of Ph.D. dissertation, Economy, Institute of International Relations Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine.
2. Luk'ianenko, D.H. (2005), Ekonomichna intehratsiia i hlobal'ni problemy suchasnosti [Economic integration and global problems of the present], KNEU, Kyiv, Ukraine.
3. Radziievs'ka, S. (2014), "Global economic processes and Ukraine", Mizhnarodna ekonomichna polityka, vol. 1, no. 20, pp. 80—104.
4. Mykhal'chenko, M. (2012), Adaptatsiia Ukrainy do perekhodu svit-systemy vid odno- do bahato- poliustnosti [Adaptation of Ukraine to the world-system transition from single- to multi- polarity], IPIEND im. I.F. Kurasa NAN Ukraine, Kyiv, Ukraine.
5. Libanova, E.M. (2012), Nerivnist' v Ukraini masshtaby ta mozhlyvosti vplyvu [Inequality in Ukraine is the scale and influence], Instytut demohrafii ta sotsial'nykh doslidzhen' imeni M.V. Ptukhy NAN Ukrainy, Kyiv, Ukraine.
6. Mochernyj, S. (2005), "Natsional'nyj ta ekonomichnyj suverenitet krainy", Ekonomika Ukrainy, vol. 10, pp. 4—13.
7. Mazaraki, A.A. (2013), "National dimension of integration into global production networks", Materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii [Proceedings of the International scientific-practical conference], Transformatsiia natsional'nykh modelej ekonomichnoho rozvytku v umovakh hlobalizatsii [Transformation of national models of economic development in globalization conditions], KNTEU, Kyiv, Ukraine, pp. 88—90.
8. Konchyn, V.I. and Lozhachevska, A.S. (2012), "FTA and multigravity regional trade model of Ukraine: Prospects of Development", Stratehiia rozvytku Ukrainy, vol. 2, pp. 85—106.

Стаття надійшла до редакції 07.02.2016 р.